

**ACİNOHUR-CEYRANÇÖL ORNİTOCOĞRAFİ RAYONUNDA
NƏSİL VERƏN QUŞLARIN KOMPLEKS BİOEKOLOJİ ANALİZİ**

N.A.SADIQOVA, Ə.N.TAĞIYEV
Bakı Dövlət Universiteti

İlk dəfədir ki, Acınohur-Ceyrançöl ornitocoğrafi rayonunda nəsil verən quşların bioekoloji göstəriciləri təhlil edilir. Məqalədə verilən məlumatlar bu rayonda bioloji müxtəlifliyin (quşlar) qorunub saxlanması üçün nəzəri əsasıdır və taktik tədbirlər hazırlanmasına imkan yaradır.

Acınohur-Ceyrançölün ornitofaunasına dair ədəbiyyatda dağınıq halda bəzi qeydlər olunmuşdur (Satunin, 1907; Qəmbərov, 1941, 1954, 1975). Lakin bu ərazini ilk dəfə məqsədyönlü tədqiq edib ona ornitocoğrafi status verən Q.T.Mustafayevdir (1985). Biz bu rayonda nəsil verən quşların növ tərkibini dəqiqləşdirmiş və hər növün bioekoloji göstəricilərini 14 parametrlə üzrə araşdırmağa çalışmışıq. Əsas məlumatları monoqrafiyaya (Mustafayev, Sadıqova, 2005) daxil etmişik.

Material və metodika

Məqalənin əsasını müəlliflərin 2005-2007-ci illərdə apardığı çöl tədqiqatları təşkil edir. Tədqiqatlar BDU-nun «Onurğalılar zoologiyası və bioekologiya» kafedrasının planına uyğun və prof. Q.T.Mustafayevin məsləhətləri ilə aparılmışdır. Təbiidir ki, kolleksiya və ədəbiyyat nəzərə alınmışdır. Tədqiqatın əsas metodikası «Ornitofaunanın kompleks bioekoloji təhlili» adlı konsepsiya olmuşdur (Mustafayev, 1985, 2003; Mustafayev, Sadıqova, 2005). Quşların yem xarakterinin və sinantroplaşma səviyyəsinin müəyyən edilməsi orijinal metodlara əsaslanır (Mustafayev, Sadıqova, 2005). Quşların taksonomiyası dərc edilmiş monoqrafiyaya (Mustafayev, Sadıqova, 2005), Azərbaycanca adları isə rusca-azərbaycanca yeni lüğətə (Musayev, red., 2005) uyğundur.

Materialın müzakirəsi

Acınohur-Ceyrançöl ornitocoğrafi rayonu Böyük Qafqazın cənub yamaclarının meşəsiz və arid iqlimli ətəklərini əhatə edir. Bu ərazi şərqdə alçaq Ləngəbiz dağlarının sonundan başlayıb qərbə tərəfə uzanaraq Boz dağları, Şəki yaylasını, Acınohuru və Ceyrançölü əhatə edir (Qarayazı düzünə daxil olur); Böyük və Kiçik Qafqazın qovşuğunda qurtarır. İqlimi quru subtropikdir. Əsas təbii landşaftları, yarımsəhra, quraq bozqır və kolluqdan ibarət alçaq dağlardır. Bitki örtüyü çox yerdə

təbii halında qalıbdır: efemer-şoran, yovşanlıq-qarışıq otluq, yovşan, daşdayan, friqanoid, dovşantopalı, kolluq, şiblək-bozqır, arid ardıc-kolluğu, meşə qırıldıqdan sonra əmələ gəlmiş bozqır kolluqları.

Quraqlığa davamlı tək-tək qalmış ağaclar formasiya əmələ gətirə bilmir. Özünübərpa yoxdur, ərazinin 70%-dən çoxu qışlaq və daimi otlaqdır. Həyətəni antropogen sahələrdə ağaclar azdır. Bütün bu dəyişmələr ornitofaunaya təsir etmişdir.

Acınohur-Ceyrançöl ornitocoğrafi rayonunda nəsil verən orintofaunanın kompleks bioekoloji təhlili (növlərin sayı, mütərizədə %)

1. Fauna tipləri

Transpalearkt –20 (27,4)

Avropa tipi – 21 (28,8)

Aralıq dəniz tipi –25 (34,2)

Başqa tiplər – 7 (9,6)

2. Formalaşdırıcı faktorlar

Təbii faktorlar 20 (27,4)

Antropogen – 13 (17,8)

Hər ikisi birgə –40 (54,8)

3. Növün makrostrukturu

Monotipik –14 (19,2)

Politipik – 59 (80,8)

4. Mövsümü dinamikası

Oturaq növlər 31 (42,5)

Nəsil verməyə gələn –42 (57,5)

5. Say kateqoriyası

Çoxsaylı –6 (8,2)

Adi saylı – 15 (20,5)

Nadir növlər – 52 (71,2)

6. Biotopik yerləşməsi

Limnodofil – 7 (9,6)

Dendrofil – 21 (28,8)

Xameofil – 6 (8,2)

Oreofil – 19 (26,0)

Petrofil – 4 (5,5)

Polibionit – 13 (17,8)

Seliteb sahə 3 (4,1)

7. Landsaftdan istifadəsi

Nəsil vermək –7 (9,6)

Hərtərəfli – 66 (90,4)

8. Yuva şəraiti

Açıq – 45 (61,6)

Örtülü – 24 (32,9)

Aralıq mövqe – 4 (5,5)

9. Sosiologiyası

Yuvası tək yerləşən – 65 (89,0)

Koloniya fakültativ – 7 (9,6)

Koloniya obliqat – 1 (1,4)

10. Sinantropluq səviyyəsi

Sinantrop deyil – 56 (76,7)

Qismən sinantrop – 10 (13,8)

Yarım sinantrop 2 – (2,7)

Natamam sinantrop – 2 (2,7)

Tam sinantrop – 3 (4,1)

11. İnkişaf tipləri

Maturonat – 5 (6,8)

İmmaturant – 68 (93,2)

12. Sutqalıq fəallığı

Gündüz quşları – 68 (93,2)

Gecə quşları – 5 (6,8)

13. Haradan yem götürməsi

Yerdən – 23 (31,5)

Yerdən, ağacdən –9 (12,3)

Yerdən, ağacdən, koldan – 12 (16,4)

Yerdən, koldan, havadan – 1 (1,4)

Ağacdən – 2 (2,7)

Ağacdən, koldan – 2 (2,7)

Ağacdən, havadan – 1 (1,4)

Koldan – 5 (6,8)

Havadan – 5 (6,8)

14. Yem xarakteri

Fitofaqlar – 5 (6,8)

Zoofaqlar – 50 (68,5)

a) Yırtıcı – 7 (9,6)

b) entomofaq – 43 (58,9)

Polifaqlar – 18 (24,7)

Acınohur-Ceyrançöl rayonunda nəsilverən ornitofaunanın kompleks bioekoloji göstəriciləri

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	<i>Ciconia ciconia ciconia</i>	Avr	Af	Pt	N	Nr	Df	Nv	Aç	Yt	Qs	İmm	Cün	Y	Zf
2	<i>Tadorna ferruginea</i>	Tp	Tf	Mt	N	Nr	Lim	Ht	Ör	Yt	Sd	Mat	Gün	SY	Pof
3	<i>Milvus migrans migrans</i>	Tp	Tf	Pt	N	Nr	Df	Nv	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Yır
4	<i>Circus macrorius</i>	Tp	Tf	Mt	S	Nr	Pf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Yır
5	<i>Neophron percnoptericus percnoptericus</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Pf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Yır
6	<i>Aegypius monachus</i>	Ad	Tf	Mt	S	Nr	Pb	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Yır
7	<i>Gyps fulvus fulvus</i>	Ad	Tf	Pt	S	Nr	Pf	Nv	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Yır
8	<i>Falco naumanni</i>	M	Tf	Mt	N	Nr	Pb	Nv	Ör	Kf	Qs	İmm	Gün	Y	Yır
9	<i>F.tinnunculus tinnunculus</i>	Sb	Tf	Pt	S	As	Pb	Nv	Ör	Yt	Qs	İmm	Gün	Y	Yır
10	<i>Perdix perdix canescens</i>	Tp	Tf	Pt	S	Nr	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	Mot	Gün	Y	Ff
11	<i>Coturnix coturnix coturnix</i>	Tp	Af	Pt	N	Nr	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	Mot	Gün	Y	Ff
12	<i>Phasianus colchicus colchicus</i>	K	Tf	Pt	S	Nr	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	Mot	Gün	Y	Ff
13	<i>Burhinus oedicephalus oedicephalus</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	Mot	Gecə	Y	Enf
14	<i>Actitis hypoleucos</i>	Tp	Tf	Mt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	Am	Gün	Y	Ff
15	<i>Columba livia neglecta</i>	Ad	TAf	Pt	S	As	Pb	Ht	Ör	Kf	Ys	İmm	Gün	Y	Ff
16	<i>Streptopelia turtur turtur</i>	Avr	TAf	Pt	N	Nr	Df	Nv	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Ff
17	<i>Cuculus canorus canorus</i>	Sb	TAf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YAK	Enf
18	<i>Asio flammeus flammeus</i>	Tp	Tf	Pt	S	Nr	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gecə	YH	Yır
19	<i>Otus scops scops</i>	Tp	TAf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gecə	HA	Enf
20	<i>Athene noctua indigena</i>	M	TAf	Pt	S	Nr	Pb	Ht	Ör	Yt	Ys	İmm	Gecə	YAK	Yır
21	<i>Caprimulgus europaeus meridionalis</i>	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Pf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gecə	H	Enf
22	<i>Apus apus apus</i>	Avr	TAf	Pt	N	Nr	Pb	Nv	Ör	Kf	Qs	İmm	Gün	H	Enf
23	<i>Coracias garrulus garrulus</i>	Avr	Tf	Pt	N	As	Pb	Ht	Ör	Yt	Qs	İmm	Gün	YA	Enf
24	<i>Merops apiaster</i>	Ad	Tf	Mt	N	Çs	Of	Nv	Ör	Kf	Sd	İmm	Gün	H	Enf
25	<i>Upupa epops epops</i>	Ad	TAf	Pt	N	Nr	Pb	Ht	Ör	Yt	Qs	İmm	Gün	YA	Enf
26	<i>Picus viridis viridis</i>	Avr	TAf	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	AY	Enf
27	<i>Dendrocopos syriacus transcaucasicus</i>	Ad	TAf	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	AKY	Enf
28	<i>Hirundo rustica rustica</i>	Tp	Af	Pt	N	As	Ss	Ht	Am	Yt	Ts	İmm	Gün	H	Enf
29	<i>Galerida cristata caucasica</i>	Ad	Tf	Pt	S	Çs	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Pof

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
30	<i>Calandrella cinerea longipennis</i>	Ad	Tf	Pt	S	As	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Pof
31	<i>C.rufescens pseudobaetica</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Pof
32	<i>Melanocoripha calandra calandra</i>	Ad	Tf	Pt	S	Çs	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Pof
33	<i>Alauda arvensis cantarella</i>	Tp	TF	Pt	S	As	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Pof
34	<i>Anthus campestris boehmii</i>	Ad	Tf	Pt	N	As	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YK	Enf
35	<i>Motacilla alba dukhunensis</i>	Tp	Tf	Pt	S	Nr	Lim	Ht	Am	Yt	Qs	İmm	Gün	YAK	Enf
36	<i>Lanius collurio</i>	Ad	TAf	Mt	N	Çs	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YKA	Enf
37	<i>L.senator niloticus</i>	Avr	TAf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Yk	Enf
38	<i>L.minor</i>	Avr	TAf	Mt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	AY	Zf
39	<i>Oriolus oriolus oriolus</i>	Avr	TAf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf
40	<i>Sturnus vulgaris caucasicus</i>	Avr	TAf	Pt	S	Çs	Pb	Ht	Ör	Kf	Qs	İmm	Gün	YAK	Pof
41	<i>Pastor roseus</i>	Ad	TAf	Mt	N	As	Pb	Ht	Am	Ko	Qs	İmm	Gün	YA	Pof
42	<i>Pica pica pica</i>	Tp	TAf	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YAK	Pof
43	<i>Corvus cornix scharpii</i>	Tp	TAf	Pt	S	NR	Df	Ht	Aç	Yt	Qs	İmm	Gün	YAK	Pof
44	<i>Acrocephalus şolnibaeus</i>	Avr	Tf	Mt	N	Nr	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	imm	Gün	K	Enf
45	<i>A. arundinaseus arundinaseus</i>	Tp	Tf	Pt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
46	<i>Hippolais pallida elaeica</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Lim	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
47	<i>Sylvia nisoria nisoria</i>	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
48	<i>S.atricapilla domholzi</i>	Avr	Tf	Pt	N	As	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K.Y	Enf
49	<i>S.communis ticterops</i>	Avr	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	KA	Enf
50	<i>S.mystacea mystacea</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	K	Enf
51	<i>Muscicapa striata striata</i>	Avr	TAf	Pt	N	Nr	Pb	Nv	Ör	Yt	Qs	İmm	Gün	H	Enf
52	<i>Saxicola torquata variegata</i>	Tp	Tf	Pt	N	Nr	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YH	Enf
53	<i>Oenanthe oenanthe oenanthe</i>	Tp	Tf	Pt	N	Nr	Pof	Ht	Ör	Yt	Qs	İmm	Gün	YH	Enf
54	<i>O.pleschanca pleschanca</i>	Ad	Tf	Pt	N	Nr	Pof	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	YH	Enf
55	<i>O.hispenica melanoleuca</i>	Ad	Tf	Pt	N	As	Pof	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	YH	Enf
56	<i>O. finischii</i>	Ds	Tf	Mt	N	As	Of	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	YH	Enf
57	<i>O.isabellina</i>	Ad	Tf	Mt	N	As	Of	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	YH	Enf
58	<i>Cercotrichas galactotes familiaris</i>	Ad	Tf	Pt	N	As	Of	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YK	Enf
59	<i>Phoenicrus phoenicrus samomisticus</i>	Avr	Af	Pt	N	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	AK	Enf
60	<i>Luscinia meqarhuncos africana</i>	Ad	Af	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	AKY	Enf

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
61	Turdus merula aterrimu	Tp	Af	Pt	S	Nr	Ss	Ht	Aç	Yt	Ts	İmm	Gün	AY	Pof
62	Remiz pendulinus menzbiri	Tp	TAf	Pt	N	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	A	Enf
63	Parus major major	Tp	Af	Pt	S	Nr	Df	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	AY	Enf
64	Sitta neumayer rupicola	Ds	Tf	Pt	S	Nr	Pf	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Enf
65	Tichodroma muraria	Ds	Tf	Mt	S	Nr	Pf	Ht	Am	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Enf
66	Passer domesticus caucasicus	Tp	Af	Pt	S	As	Ss	Ht	Ör	Kf	Ts	İmm	Gün	YAK	Pof
67	P. montanus transcaspicus	Tp	Af	Pt	S	Nr	Pb	Ht	Ör	Kf	Ns	İmm	Gün	YA	Pof
68	Petronia petronia exiqua	Ad	Tf	Pt	N	As	Pf	Ht	Ör	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Pof
69	Frinçitlla coeleps caucasicus	Avr	Af	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Pof
70	Chloris chloris bilkevitchi	Avr	Af	Pt	S	Nr	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YA	Pof
71	Carduelis carduelis brevisrostris	Avr	Af	Pt	S	As	Df	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YKA	Pof
72	Emberiza calandra calandra	Avr	TAf	Pt	S	As	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	Y	Pof
73	E.melanocephala	Ad	TAf	Mt	N	Çs	Xf	Ht	Aç	Yt	Sd	İmm	Gün	YK	Pof

Şerti işarələr: 1-sıra sayları; 2-növlərin elmi adları; 3-fauna tipləri: Tr-transpalaleart, Ad-Aralıq dəniz tipi, Avr-Avropa tipi, 4-növün makrostrukturı; Mt-monotipik, Pt-politipik; S-oturaq, N-nəsil vermək üçün gələn; 6-sayının kateqoriyası. Nr-nadir, As-azsaylı, Çs-çoxsaylı; 7-Biotopları Lim-limnodofil, Df-dendrofil, Of-orefil, Pf-petrofil, 8-sinantrop luq səviyyəsi: Sd-sinantrop deyil, Qs-qismən sinantrop, Ys-yarım sinantrop, Ns-natamam sinantrop, Ts-tam sinantrop; 9-yuva şəraiti: Aç-açıq şərait, Ör-örtülü şərait, 10-Sosiologiyası: Yt-yuvası tək olur, Kk-kolonial həyata keçid, Fk-fakültativ koloniya, Ok-obliqat koloniya; 11-inkişaf tipi: Mat-maturonat, İmm-immaturanat, Am-aralıq mövqə; 12-sutkalıq fəallığı: Gu-gündüz quşu, Ge-gecə quşu, 13-haradan yem götürməsi: Y-yerdən, YS-yerdən və sudan, S-sudan, YA-yerdən və ağacdan, A-ağacdan, K-koldan, AK-ağacdan və koldan, YK-yerdən və koldan, YKA-yerdən, koldan və ağacdan, H-havadan; 14-yem xarakteri: Ff-fitofaq, Zf-zoofaq, Enf-entomofaq, Yır-yırtıcı, Pof-polifaq.

Таблица 2

Содержание редких и редкоземельных элементов в пикробазальтах и пикродолеритах Малого Кавказа

	Rb	K	Sr	Ba	Cr	V	Ni	Co	P	Ti	Th	Nb	Ta	Rb/Sr	Ni/Co
AF-3104/A	30,7	11400	282	163	159	345	41,1	41	269	2440	0,45	1,1	0,43	0,11	1,0
AF-3119/A	4,7	2130	226	120	794	314	83,1	45,6	272	2410	0,48	1,4	0,08	0,02	1,8
AF-3125/A	9,1	4630	260	129	266	298	69,4	44,7	287	2460	0,48	1,2	0,03	0,04	1,6
AF-3129/A	3,4	2030	228	51	406	320	63,1	48,5	411	3420	0,75	3,6	0,06	0,01	1,3
MSCO-137	0,86	458	111	20,6	815	318	123	58,1	236	2750	0,17	0,7	0,02	0,01	2,1
MSCO-141	55,2	30500	39	324	49,4	287	6,1	10,6	448	3320	0,47	2,2	0,2	1,42	0,6
MSCO-146	2,6	1000	101	31,2	361	318	65,4	46,6	442	3160	0,92	3,5	0,1	0,03	1,4
MSCO-149	5,8	2290	291	56,7	27,6	218	14,3	18	238	2220	0,46	2,6	0,3	0,02	0,8
MSCO-152	9	3490	90,8	50,2	388	284	73,3	52,6	465	3040	0,77	3,5	0,2	0,10	1,4

	La	Ce	Pr	Nd	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Y	La/Yb	La/Sm	Eu/Eu*
AF-3104/A	2,9	6	0,92	4	1,2	0,46	1,6	0,32	2,1	0,46	1,4	0,24	1,5	10,7	1,93	2,4	1,01
AF-3119/A	3,7	7,4	1,1	4,4	1,2	0,45	1,5	0,32	2,2	0,44	1,5	0,25	1,4	11,3	2,64	3,1	1,03
AF-3125/A	3,2	6,5	0,96	3,9	1,1	0,45	1,5	0,33	2,1	0,47	1,5	0,26	1,5	11	2,13	2,9	1,08
AF-3129/A	4,6	11	1,7	6,8	1,9	0,58	2,5	0,53	3,4	0,7	2,2	0,36	2	16,1	2,3	2,4	0,82
MSCO-137	1,9	4,1	0,69	3	1,1	0,43	1,3	0,28	1,7	0,37	1,2	0,19	1,1	8,8	1,73	1,7	1,1
MSCO-141	3,3	6,6	1	4	1,1	0,28	1,1	0,23	1,5	0,32	1,1	0,18	1	6,7	3,3	3	0,77
MSCO-146	7,4	14,6	2,1	8,1	1,9	0,85	2,4	0,46	3	0,61	2	0,33	1,9	15,2	3,9	3,9	1,22
MSCO-149	3,2	6	0,85	3,3	0,88	0,42	1,3	0,28	2	0,44	1,5	0,25	1,5	11	2,1	3,6	1,19
MSCO-152	3,1	6,9	1,1	4,9	1,3	0,53	1,6	0,33	2	0,44	1,4	0,24	1,3	11,5	2,4	2,4	1,12

Анализы выполнены в лабораториях Геологической Службы США, г. Демвер

Bizim tədqiqatlara əsasən Acınohur-Ceyrançöl rayonunun müasir ornitofaunasında nəsil verən quşlar 73 növdür. Onlar 12 dəstəyə, 34 fəsiləyə və 57 cinsə daxildir. Bu məlumat son ədəbiyyatdan (Mustafayev, 1985) çox fərqli deyildir. Kiçik bir ərazidə bu qədər çox takson olması landşaftın müxtəlifliyinin nəticəsidir.

Açıq landşaftlar dominant olduğu başqa rayonlar kimi Acınohur-Ceyrançöldə nəsil verən quşların fauna tiplərindən Aralıq dəniz tipi üstünlük təşkil edir (34,2%). Rayonda hazırkı ornitofaunanın formalaşmasında təbii faktorların rolu azdır (27,4%). Hazırda nəsil verən növlərin çoxu (53 növ və ya 72,6%) antropogen faktorların təsirinin nəticəsidir. Monotipik növlər qrupu başqa rayonlara nisbətən orta mövqə tutur (19,2%). Nəsil vermək üçün gələn növlər oturaqlardan çoxdur (57,5%). Ona görə ki, qışda yem bazası zəifləyir. Nadir növlərin çoxluğu (71,2%) landşaftların sayca çox, lakin ərazisinə görə kiçik olması ilə əlaqədardır. Növünün sayı ən çox olan quşlar dendrofil, oreofil və polibionit qruplardır. Əksər növlər (94,5%) nəsil verdiyi landşaftdan hərtərəfli istifadə etməyə çalışırlar. Örtülü şəraitdə yuva tikən quşlar az deyil (38,4%). Kolonial quşlar azdır (11,0%). Sinantroplaşma da güclü deyil (23,3%). Maturant növlər azdır (6,8%). Gecə quşları da maturanlar qəmərdir.

Haradan yem götürməsinə görə rayonun quşları ən azı 12 qrupa ayrılırlar. Təbiidir ki, yemlənmənin vaxtı və qaydası hər növ üçün spesifkdir. Bunlar rəqabəti azaldır, resursdan istifadə səmərəsini yüksəldir. Lakin rayonun ərazisi, əsasən, açıq landşaftlardan olduğu üçün yem tapıb götürməsi yer ilə az-çox əlaqəli olanlar 79,5% təşkil edir. Yalnız yerdən yem götürənlər 31,5%-dir. Yem xarakterinə görə başqa rayonlarda olduğu kimi zoofaqlar qrupu üstündür (68,5%). Lakin polifaqlar bu rayonda az deyil (24,7%). Bunun səbəbini növlərin steriotipinə uyğun yemin azlığında görürük.

NƏTİCƏ

Acınohur-Ceyrançöldə nəsil verən ornitofaunanın çoxparametrlili kompleks bioekoloji təhlili bu ərazinin ornitocoğrafi rayon statusunu təsdiq edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Гамбаров К.М. Каталог птиц Азербайджана. Баку, АзФАН, 1941, 92с
2. Гамбаров К.М. Материалы по орнитофауне восточной части южного склона Главного Кавказского хребта и прилегающей низменности // Тр. Инс. Зоол. Азерб. ССР, Баку, 1954, т.17, с.57-112
3. Гамбаров К.М. Материалы по птицам района Мингечаурского водохранилища // Мат-лы по фауне и экол. назем. позв. животных Азербайджана. Баку: Элм, 1975, с.217-236.
4. Musayev M.Ə. (red). Rusca-Azərbaycanca zooloji terminlər lüğəti. Bakı, Elm, 2005, 502s.
5. Мустафаев Г.Т. Птицы низменных экосистем Азербайджана М.: МГУ, 1985, 54с.

6. Mustafayev Q.T., Qarabəyli F.Z., Məhərrəmovə N.A. Onurğalı heyvanların ekologiyası (dərslük). Bakı, BDU, 2001, 196 s.
7. Мустафаев Г.Т., Магеррамова Н.А. Степень синантропизации птиц и метод ее определения // Мат-лы Респуб. науч. конф. Экспериментальная биология и современность. Баку, БГУ, 2005, с. 181-183.
8. Mustafayev Q.T., Sadıqova N.A. Azərbaucanın quşları (monoqrafiya). Bakı, «Çaşıoğlu», 2005, 419s.
9. Сагунин К.А. Материалы к познанию птиц Кавказского края // Изв. Кавк. Отд. РТО. Тифлис, 1907, 144с.

**КОМПЛЕКСНЫЙ БИО-ЭКОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ
ПТИЦ, ГНЕЗДЯЩИХСЯ В АДЖИНОУР-ДЖЕЙРАНСЕЛЬСКОМ
ОРНИТОГЕОГРАФИЧЕСКОМ РАЙОНЕ**

Н.А.САДЫГОВА, А.Н.ТАГИЕВ

РЕЗЮМЕ

Впервые приводится комплексный био-экологический анализ орнитофауны Аджиноур-Джейрансельского орнитогеографического района по 14 параметрам. Результаты анализа составляют научную основу сохранения биоразнообразий и облегчают разработки тактических примеров охраны птиц.

**COMPLEX BIO-ECOLOGICAL ANALYSIS OF BIRDS NESTING IN ADJINOKHUR-
DJEYRANSELSK ORNITHOGEOGRAPHIC REGION**

N.A.SADIGOVA , A.N.TAGIEV

SUMMARY

First of all is brought complex bio-ecological analysis of ornithofauna of Adjinokhur-Djeyranselsk ornithogeographic region by 14 parametres. Results of analysis form the scientific basis of remaining biological variety and makes easy the elaboration of tactical examples in guarding the bi